

EUROOPA ANDMEKAITSEINSPEKTOR

Euroopa andmekaitseinspektori arvamuse kokkuvõte, mis käsitleb komisjoni paketti vabade ja õiglaste Euroopa Parlamendi valimiste kohta

(Arvamuse täistekst (inglise, prantsuse ja saksa keeles) on Euroopa Andmekaitseinspektori veebilehel www.edps.europa.eu)

(2019/C 47/05)

Liit toimib esindusdemokraatia alusel. Poliitiline teabevahetus on oluline osa kodanike, poliitiliste jõudude ja kandidaatide osalemisest demokraatlikus protsessis ja väljendusvabadusest kui põhiõigusest. Need õigused ja vabadused on vastastikusel sõltuvusel õigusega era- ja perekonnaelu, kodu ja edastatavate sõnumite saladuse austamisele ning isikuandmete kaitsele. Varem sel aastal avaldatud arvamuses 3/2018 internetis manipuleerimise kohta juhtis Euroopa andmekaitseinspektor tähelepanu sellele, kuidas ohustab turgude kontsentratsioon põhiõigusi.

Seoses kõnega Euroopa Liidu olukorra kohta 2018. aastal esitas komisjon julgeolekupaketi, mis keskendub vabadele ja õiglastele Euroopa Parlamendi valimistele. Pakett koosneb teasisest, suunistest liidu andmekaitseõiguse kohaldamise kohta valimiste kontekstis, soovitusel ja määruse ettepanekust kontrollimenetluse kohta, mis käsitleb isikuandmete kaitse eeskirjade rikkumist Euroopa Parlamendi valimiste raames. Euroopa andmekaitseinspektor tunnustab viitamist suhtlusmeediaplattformide rollile ja algatuse kooskõlale veebis levivat väärinfot käsitleva tegevusjuhendiga. Arvestades lähenevaid Euroopa Parlamendi valimisi 2019. aasta mais ja 2019. aastaks kavandatud arvukaid muid valimisi liikmesriikides, tunnustab Euroopa andmekaitseinspektor ka komisjoni soovitusi moodustada riiklike valimiskoostöö võrgustikke ja üleeuroopaline koordineerimisvõrgustik. Ta kasutab siinkohal võimalust, et väljendada valmisolekut osaleda nimetatud üle-euroopalisel võrgustikus. See täiendaks Euroopa andmekaitseinspektori tegevust valdkonnas, kus ta eelkõige korraldab 2019. aasta veebruaris seminari. Euroopa andmekaitseinspektor tunnustab ka soovitusi liikmesriikidele hinnata igakülgset Euroopa Parlamendi valimiste riske, et avastada valimisprotsessi usaldusväärust mõjutada võivaid võimalikke küberintsidente, ning rõhutab selle küsimuse kiireloomulisust.

Üldiselt leiab Euroopa andmekaitseinspektor, et suurema selguse huvides oleks võinud viidata ka sellele, et isikuandmete töötlemine Euroopa Parlamendis, Euroopa tasandi erakondade ja Euroopa tasandi poliitiliste sihtasutuste ametis ning sõltumatute väljapaistvate isikute komitees kuulub Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2018. aasta määruse (EL) 2018/1725 (mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset isikuandmete töötlemisel liidu institutsioonides, organites ja asutustes ning isikuandmete vaba liikumist, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 45/2001 ja otsus nr 1247/2002/EÜ)⁽¹⁾ (endine määrus (EÜ) nr 45/2001) kohaldamisalasse. Euroopa andmekaitseinspektor esitab määruse ettepaneku kohta ka mitu konkreetsemat soovitusi, sealhulgas soovitusel sõnastada selgemalt meetmete kohaldamisala ja karistuste üksteist täiendavad eesmärgid, lisada Euroopa andmekaitseinspektori otsused, milles on fikseeritud määruse (EL) 2018/1725 rikkumine, ja viide kehtivale andmekaitse õigusraamistikule, millega reguleeritakse riiklike andmekaitse järelevalveasutuste ja Euroopa andmekaitseinspektori koostööd, ning tagada andmekaitse järelevalveasutuste ja sõltumatute väljapaistvate isikute komitee koostöö raames toimuva teabevahetuse konfidentsiaalsus.

1. Sissejuhatus ja taust

1. Seoses kõnega Euroopa Liidu olukorra kohta 2018. aastal esitas komisjon 12. septembril 2018 julgeolekupaketi, mis keskendub vabadele ja õiglastele Euroopa Parlamendi valimistele. See hõlmab õigusakti ettepanekut koos 3 muu kui seadusandliku meetmega:

— ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EL, Euratom) nr 1141/2014 kontrollimenetluse osas, mis käsitleb isikuandmete kaitse normide rikkumist Euroopa Parlamendi valimiste raames (COM(2018) 636 final/2) (edaspidi „määruse ettepanek“);

⁽¹⁾ ELT L 295, 21.11.2018, lk 39.

- teatis „Vabade ja õiglaste Euroopa Parlamendi valimiste kindlustamine“ (COM(2018) 637 final) (edaspidi „teatis“);
 - soovitus valimiskoostöö võrgustike, veebisisu läbipaistvuse, küberintsidentide eest kaitsmise ning väärinfo levitamise kampaaniate vastu võitlemise kohta Euroopa Parlamendi valimiste raames (C(2018) 5949 final) (edaspidi „soovitus“) ja
 - juhised liidu andmekaitseõiguse kohaldamise kohta valimiste kontekstis (COM(2018) 638 final) (edaspidi „juhised“).
2. Pakett on vastu võetud eesmärgiga tagada, et 2019. aasta mais toimuvad Euroopa Parlamendi valimised oleksid õiglased ja vabad, arvestades veebisuhtlusega kaasnevat uusi probleeme ning selliseid hiljutisi ilminguid nagu Facebooki ja Cambridge Analytica juhtum^(?). Pakett on esitatud koos ettepanekuga Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse kohta, millega luuakse Euroopa küberturvalisuse tööstusliku, tehnoloogilise ja teadusliku pädevuse keskus ning riiklike koordineerimiskeskuste võrgustik (COM(2018) 630 final)^(?).
 3. Pakett täiendab komisjoni 26. aprilli 2018. aasta teatist „Euroopa lähenemisviisi veebis leviva väärinfoga võitlemiseks“ (COM(2018) 236 final), mille eesmärk on edendada läbipaistvamat, usaldusväärsemat ja vastutustundlikumat veebikeskkonda. Üks paketi peamisi kavandatud tulemusi, isereguleerimisel põhinev väärinfot käsitlev tegevusjuhend, avaldati 26. septembril 2018. Komisjon on avaldanud ka veebis leviva väärinfo teemalise mitmest sidusrühmast koosneva foorumi esindajate arvamuse tegevusjuhendi kohta⁽⁴⁾. Teatistes kavandatud meetmed, sealhulgas nimetatud tegevusjuhend, täiendavad Euroopa välisettevõtete praegust tegevust. Euroopa Ülemkogu 28. juuni 2018. aasta järelduste⁽⁵⁾ järelmeetmena esitavad komisjon ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja koostöös liikmesriikidega aasta lõpuks väärinfoga võitlemise läbivaadatud tegevuskava⁽⁶⁾.
 4. Määruse ettepaneku „eesmärk on võimaldada kohaldada rahalisi karistusi Euroopa tasandi erakondade ja Euroopa tasandi sihtasutuste suhtes, kes kasutavad ära andmekaitsestandardite rikkumist, et tahtlikult mõjutada või püüda mõjutada Euroopa Parlamendi valimisi“⁽⁷⁾. Lisaks rahalistele sanktsioonidele, mida võib määrata Euroopa tasandi erakondadele või poliitilistele sihtasutustele 5 % ulatuses nende aastaeelarvest,⁽⁸⁾ lisatakse uus põhjus „nende rikkumiste loendis, mis ei võimalda Euroopa tasandi erakonnal või Euroopa tasandi poliitilisel sihtasutusel taotleda aastal, mil karistus määrati, rahastamist Euroopa Liidu üldeelarvest“⁽⁹⁾. Soovitus julgustab komisjon isikuandmete kaitse üldmäärusega ette nähtud riiklike andmekaitse järelevalveasutusi teavitama Euroopa tasandi erakondade ja Euroopa tasandi poliitiliste sihtasutuste ametit (edaspidi „amet“)⁽¹⁰⁾ viivitamata ja omal algatusel otsustest, milles nad on fikseerinud andmekaitse-eeskirjade rikkumise, kui rikkumine on seotud Euroopa tasandi erakonnaga või poliitilise sihtasutuse poliitilise tegevusega „Euroopa Parlamendi valimiste mõjutamiseks“⁽¹¹⁾. Samuti soovib komisjon liikmesriikidel riigi või piirkonna tasandi erakondade või poliitiliste sihtasutustega seotud juhtumite puhul kohaldada „asjakohaseid karistusi“⁽¹²⁾.
 5. Peale selle kutsutakse soovitus üles moodustama valimiskoostöö võrgustik igas liikmesriigis ja üleeuroopaline Euroopa Parlamendi valimiste koordineerimisvõrgustik⁽¹³⁾. Üleeuroopalise võrgustiku moodustamise soovitus

^(?) Teatis, lk 2.

^(?) http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-5681_et.htm.

⁽⁴⁾ Tegevusjuhend ja selle lisa koos foorumi esindajate arvamusega on aadressil <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/code-practice-disinformation>.

⁽⁵⁾ Aadressil <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9-2018-INIT/et/pdf>.

⁽⁶⁾ Teatis, lk 10.

⁽⁷⁾ Määruse ettepaneku seletuskiri, lk 2.

⁽⁸⁾ Vt määruse (EL, Euratom) nr 1141/2014 artikli 27 lõike 4 punkt a ning komisjoni teabeleht vabade ja õiglaste Euroopa Parlamendi valimiste kohta, aadressil https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/soteu2018-factsheet-free-fair-elections_et.pdf.

⁽⁹⁾ Määruse ettepaneku seletuskiri, lk 6.

⁽¹⁰⁾ Amet asutati määrusega (EL, Euratom) nr 1141/2014 (artikkel 6).

⁽¹¹⁾ 6. soovitus. Ka teatise (lk 7) „kutsub komisjon liikmesriike üles õhutama kooskõlas asjaomaste riiklike ja liidu õigusaktidega andmekaitseasutusi jagama teavet valimiste järelevalvega tegelevate asutustega ning edendama erakondade tegevuse ja rahastamise järelevalvet, kui nende otsustest järeldub või kui on muul viisil põhjendatult alust arvata, et rikkumine on seotud liikmesriikide erakondade või sihtasutuste poliitilise tegevusega Euroopa Parlamendi valimiste kontekstis“. Rõhutus lisatud.

⁽¹²⁾ 11. soovitus.

⁽¹³⁾ 1.–5. soovitus.

tuleneb esimesest hea valimistava teemalisest liikmesriikide teabevahetusest, mille komisjon korraldas 2018. aasta aprillis. Võrgustik koosneks liikmesriikide kontaktpunktidest ning koguneks 2019. aasta jaanuaris ja aprillis⁽¹⁴⁾. See on kavandatud reaalsel toimiva üleeuroopalise hoiatusmehhanismina ning teabevahetusfoorumina. Riiklike võrgustike üks eesmärk oleks teabevahetus Euroopa Parlamendi valimisi mõjutada võivate küsimuste teemal valimistega ja küberturvalisusega tegelevate riiklike ametiasutuste ning riiklike andmekaitseasutuste ja riiklike audiovisuaalvaldkonda reguleerivate asutuste ja organite vahel. Riiklikel võrgustikel soovitatakse kooskõlas asjakohase riikliku õigusega konsulteerida ja teha koostööd asjakohaste riiklike õiguskaitseasutustega,⁽¹⁵⁾ samuti soovitatakse, et Europol võiks vajaduse korral toetada liikmesriikide õiguskaitseasutuste koostööd Euroopa tasandil. Komisjon märgib, et „[n]ii on võimalik Euroopa Parlamendi valimisi ähvardavad ohud kiiresti avastada ning tagada kehtivate õigusnormide täitmise tagamine, näiteks rahaliste karistustega, nagu avaliku sektori toetuse tagasinõudmine“⁽¹⁶⁾.

6. Komisjon esitab ka mitu soovitusi,⁽¹⁷⁾ kuidas toetada enne Euroopa Parlamendi valimisi poliitilise reklaami läbipaistvusele, ning kutsub liikmesriike võtma Euroopa Parlamendi valimiste ajal asjakohaseid küberturvalisuse meetmeid ja osalema koos kolmandate isikutega, sealhulgas veebiplatvormide ja infotehnoloogiateenuste pakkujatega, teadvustamistegevuses, et suurendada valimiste läbipaistvust ja suurendada usaldust nende vastu.
7. Juhendis pööratakse tähelepanu olemasolevale liidu andmekaitseraamistikule ja selle kohaldamisele valimiste kontekstis. Komisjon märgib, et kuna see on esimene kord, kus isikuandmete kaitse üldmäärust rakendatakse Euroopa valimiste kontekstis, on oluline, et kõik valimisprotsessis osalejad mõistaksid selgelt, kuidas neid eeskirju kõige paremini kohaldada. Komisjon rõhutab, et liikmesriikide andmekaitseasutused „peavad oma suurendatud volitusi täies ulatuses kasutama, et käsitleda võimalikke rikkumisi“⁽¹⁸⁾.
8. Euroopa Ülemkogu kutsus 18. oktoobril 2018 võtma meetmeid, et „kaitsta liidu demokraatlike süsteeme ning võidelda väärinfoga, sh pidades silmas eelseisvaid Euroopa Parlamendi valimisi, austades seejuures täielikult põhiõigusi. Sellega seoses vajavad komisjoni kavandatavad meetmed valimiskoostöö võrgustike, veebisisu läbipaistvuse, küberintsidendide eest kaitsmise, ebaseadusliku andmetega manipuleerimise ning väärinfo levitamise kampaaniatega vastu võitlemise ja Euroopa tasandi erakondade rahastamise normide karmistamise kohta kiiret läbivaatamist ja operatiivsete järelemeetmete võtmist pädevate asutuste poolt“⁽¹⁹⁾.
9. 25. oktoobril 2018 võttis Euroopa Parlament vastu resolutsiooni, milles tuletatakse meelde „meetmeid, mida komisjon soovitas vabade ja õiglaste Euroopa Parlamendi valimiste kindlustamiseks, eelkõige seadusandlikku muudatust, millega muudetakse rangemaks Euroopa tasandi erakondade rahastamise eeskirjad ja loodaks võimalus määrata rahalisi trahve Euroopa Parlamendi valimiste tulemuste mõjutamiseks toime pandud andmekaitse normide rikkumiste eest,“ ning seda, et „isikuandmete töötlemise suhtes erakondade poolt ELis kohaldatakse isikuandmete kaitse üldmäärust ning selles õigusaktis sisalduvate põhimõtete, õiguste ja kohustuste rikkumine toob kaasa täiendavad trahvid ja sanktsioonid“. Resolutsioonis märgitakse, et „valimistesse sekkumine on demokraatia jaoks väga suur oht, mille käsitlemine nõuab teenuseosutajate, reguleerivate asutuste, poliitikas osalejate ja erakondade ühist jõupingutust,“ ning tuntuks heameelt komisjoni paketi üle⁽²⁰⁾. 3. detsembril 2018 võttis Euroopa Parlamendi kodanikuvabaduste, justiits- ja siseasjade komisjon vastu määruse ettepanekut käsitleva arvamuse⁽²¹⁾. 6. detsembril 2018 võttis põhiseaduskomisjon vastu määruse ettepanekut käsitleva raporti⁽²²⁾.

⁽¹⁴⁾ Teatis (lk 7) ning komisjoni teabeleht vabade ja õiglaste Euroopa Parlamendi valimiste kohta, aadressil https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/soteu2018-factsheet-free-fair-elections_et.pdf.

⁽¹⁵⁾ Teatis, 20. allmärkus: „See puudutab eriti juhtumeid, kus valimisprotsessi häiritakse kuritahtlikult, kaasa arvatud infosüsteemide vastu suunatud rünnakutel põhinevat intsidendid. Olenevalt asjaoludest võib olla asjakohane algatada kriminaaluurimine, mis võib kaasa tuua kriminaalkaristused. Nagu eespool märgitud, on süütegude määratlused ning miinimum- ja maksimumkaristused infosüsteemide vastu suunatud rünnete eest ühtlustatud direktiiviga 2013/40/EL.“

⁽¹⁶⁾ Teatis, lk 7.

⁽¹⁷⁾ 7.–10. ning 12.–19. soovitus.

⁽¹⁸⁾ Teatis, lk 8, punkt 3 „Andmekaitse normide kohaldamine valimisprotsessis“.

⁽¹⁹⁾ Järeldused on aadressil <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13-2018-INIT/et/pdf>.

⁽²⁰⁾ Vt resolutsioon „Facebooki kasutajate andmete kasutamine Cambridge Analytica poolt ning selle mõju andmekaitsele“ P8_TA-PROV(2018)0433 (2018/2855(RSP)), punktid 10–12, aadressil <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P8-TA-2018-0433+0+DOC+PDF+V0//ET>, rõhutus lisatud.

⁽²¹⁾ Aadressil

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=COMPARL&reference=PE-630.530&format=PDF&language=ET&secondRef=02>.

⁽²²⁾ Aadressil

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A8-2018-0435+0+DOC+PDF+V0//ET>.

10. Euroopa andmekaitseinspektor tunnustab, et komisjon konsulteeris määruse ettepaneku, soovitus ja juhiste teemal mitteametlikult enne nende vastuvõtmist ning et arvestati osa tema mitteametlikest märkustest. Ta rõhutab siiski, et lühikese tähtaja tõttu olid need märkused esialgsed. Sel põhjusel esitab ta järgmised ametlikud märkused. Sellega seoses tuleb ta meelde, et kui komisjon võtab vastu seadusandliku ettepaneku, milles käsitletakse isikute õigusi ja vabadusi seoses isikuandmete töötlemisega, nagu praegusel juhul, peab ta Euroopa Andmekaitseinspektoriga konsulteerima.

3. Kokkuvõte

36. Euroopa andmekaitseinspektor tõdeb, et poliitiline teabevahetus on oluline osa kodanike, poliitiliste jõudude ja kandidaatide osalemisest demokraatlikus protsessis ja väljendusvabadusest kui põhiõigusest ning et need õigused ja vabadused on vastastikuselt sõltuvuses Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 7 kohase õigusega era- ja perekonnale, kodu ja edastatavate sõnumite saladuse austamisele ning artikli 8 kohase õigusega isikuandmete kaitsele.
37. Ta tunnustab, et eelkõige teatistes ja juhistes on osutatud sotsiaalmeediaplattformide rollile ja algatuse kooskõlale veebis levivat väärinfot käsitleva tegevusjuhendiga.
38. Arvestades lähenevaid Euroopa Parlamendi valimisi 2019. aasta mais ja 2019. aastaks kavandatud arvukaid muid valimisi liikmesriikides, tunnustab Euroopa andmekaitseinspektor ka komisjoni soovitusi moodustada riiklikke valimiskoostöö võrgustikke ja üleeuroopaline koordineerimisvõrgustik. Ta kasutab siinkohal võimalust, et väljendada valmisolekut osaleda nimetatud üleeuroopalises võrgustikus. See täiendaks Euroopa andmekaitseinspektori tegevust valdkonnas, kus ta eelkõige korraldab 2019. aasta veebruaris seminari.
39. Euroopa andmekaitseinspektor tunnustab ka soovitusi liikmesriikidele hinnata igakülgset Euroopa Parlamendi valimiste riske, et avastada valimisprotsessi usaldusväärsust mõjutada võivaid võimalikke küberintsidente, ning rõhutab selle küsimuse kiireloomulisust.
40. Üldiselt leiab Euroopa andmekaitseinspektor, et suurema selguse huvides oleks võinud osutada ka sellele, et isikuandmete töötlemine Euroopa Parlamendis, Euroopa tasandi erakondade ja Euroopa tasandi poliitiliste sihtasutuste ametis ning sõltumatute väljapaistvate isikute komitees kuulub määruse (EL) 2018/1725 (mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset isikuandmete töötlemisel liidu institutsioonides, organites ja asutustes ning isikuandmete vaba liikumist; varem määrus (EÜ) nr 45/2001) kohaldamisalasse.
41. Euroopa andmekaitseinspektor esitab määruse ettepaneku kohta ka mitu konkreetsemat soovitusi, sealhulgas järgmised:
- sõnastada selgemalt meetmete kohaldamisala ja karistuste üksikeid täiendavad eesmärgid,
 - lisada Euroopa andmekaitseinspektori otsused, milles on fikseeritud määruse (EL) 2018/1725 rikkumine,
 - lisada viide kehtivale andmekaitse õigusraamistikule, millega reguleeritakse riiklike andmekaitse järelevalveasutuste ja Euroopa andmekaitseinspektori koostöö, ning
 - tagada andmekaitse järelevalveasutuste ja sõltumatute väljapaistvate isikute komitee koostöö raames toimuva teabevahetuse konfidentsiaalsus.

Brüssel, 18. detsember 2018

Euroopa andmekaitseinspektor

Giovanni BUTTARELLI
